

De toename van meeuwen langs de kust

TOT HOELANG, MET WELKE GEVOLGEN EN WAT ERAAN TE DOEN ?

Gedurende de laatste 15 jaar is het aantal meeuwen in de duinen langs onze kust aanzienlijk toegenomen. Hier en daar plaatsen de toegenomen aantallen de terreinbeheerder voor problemen. In dit artikel wordt de toename van Zilvermeeuw, Kleine Mantelmeeuw en Stormmeeuw (de drie soorten die langs de kust voor de meeste moeilijkheden zorgen) gedocumenteerd, ingegaan op de vraag of deze zal blijven voortgaan en enkele opmerkingen gemaakt over schade en beheersmaatregelen.

door A.L. SPAANS

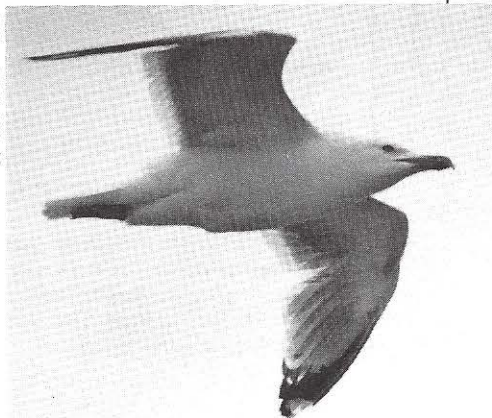
Aan het einde van de vorige eeuw was de meeuwenbevolking langs onze kust beperkt van omvang. Er broedden toen slechts hier en daar wat Zilver- en Kokmeeuwen. Grote Zilvermeeuwenkolonies waren zeldzaam en eigenlijk alleen bekend van plaatsen waar met zorg de broedplaatsen werden beheerd ten behoeve van de eierraperij. Op zulke plaatsen kregen de meeuwen nadat zij hun tol hadden betaald alle gelegenheid alsnog jongen groot te brengen. Een goed voorbeeld van zo'n vogelarij was het eiland Rottumeroog (3). Elders kreeg de soort geen kans doordat alle eieren door de lokale bevolking werden opgezocht (2). Ook werd er in die tijd veel op meeuwen geschoten.

Nadat er in het begin van deze eeuw beschermende maatregelen voor de meeuwen waren gekomen, was er al spoedig sprake van een weldadig herstel (5,6) en kregen ook nieuwkomers (Stormmeeuw 1908, Kleine Mantelmeeuw 1926, Zwartkopmeeuw 1933 en Dwergmeeuw 1942) in ons land een kans. Van de zes meeuwensoorten die thans langs onze kust broeden, heeft de Zilvermeeuw als eerste aanleiding tot klachten gegeven. Als gevolg daarvan wordt de stand van deze soort al vanaf het einde van de jaren twintig geïnventariseerd (thans onder auspiciën van Staatsbosbeheer en Rijksinstituut voor Natuurbeheer) en zijn wij goed op de hoogte van het verloop daarvan. Aan de jaarlijkse inventarisatie zijn in 1979 ook de Kleine Mantelmeeuw en de Stormmeeuw toegevoegd omdat deze vaak

in hetzelfde terreintype broeden als de Zilvermeeuw. Op de recente aantalsontwikkeling wordt hieronder nader ingegaan.

DE RECENTE TOENAME

In 1983 broedden er in ons land naar schatting 86.000 paar Zilvermeeuwen, 17.000 paar Kleine Mantelmeeuwen en 10.500 paar Stormmeeuwen (ter vergelijking: Zilvermeeuw in 1968 17.000 paar; Kleine Mantelmeeuw einde jaren zestig 500 paar; Stormmeeuw in 1962 een kleine 700 paar; lit. 1,8). Op enkele kleine vestigingen in het binnenland en de IJsselmeerpolders na liggen alle kolonies in het kustgebied. De belangrijkste kolonies liggen op Terschelling (Zilvermeeuw in 1983 21.500 paar, Kleine Mantelmeeuw 13.000 paar) en in de duinen van Schoorl (Stormmeeuw 6000 paar). Vlieland (met 13.000 paar) en de kop van Schou-

Zilvermeeuw

wen (met 11.500 paar, in Duin 1984 -2 wordt voor Schouwen ten onrechte een aantal van 30.000 paar Zilvermeeuwen en Kleine Mantelmeeuwen genoemd) vormen voor de Zilvermeeuw een goede tweede en derde. De aantalsontwikkeling is echter niet voor het gehele kustgebied en voor alle drie soorten gelijk.

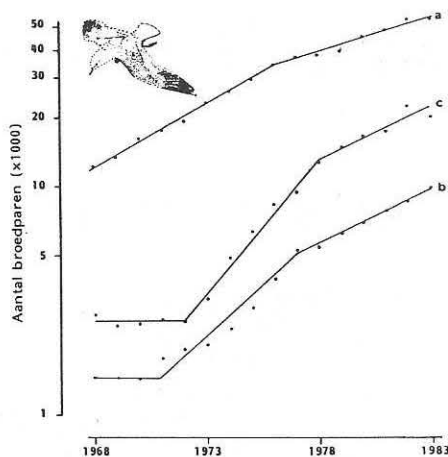
Zilvermeeuw

Na de toename in de eerste decennia heeft het aantal Zilvermeeuwen tot de jaren zestig gefluctueerd tussen de 13.000 en 24.000 paar. In het waddengebied zit de soort vanaf 1969 (in 1968 was het aantal ongeveer gelijk

Gemengde kolonie Zilver- en Kleine Mantelmeeuwen op Terschelling.

dr. Arie L. Spaans is werkzaam bij het Rijksinstituut voor Natuurbeheer in Arnhem.

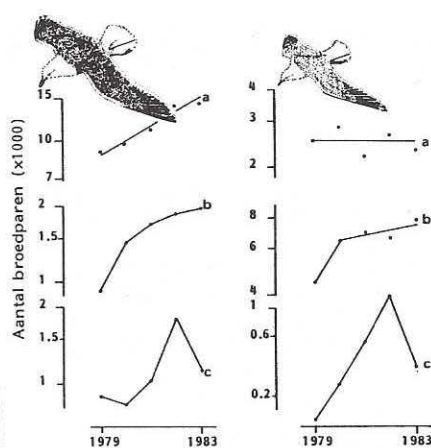

figuur 1. Aantalontwikkeling van de Zilvermeeuw sedert 1968 in waddengebied (a), duinen vasteland (b) en Deltagebied (c). Aantallen uitgezet op logaritmische schaal.

aan dat in 1967) weer in de lift, in de duinen van het vasteland vanaf 1971 en in het Deltagebied vanaf 1973 (zie fig. 1). Deze toename is gepaard gegaan met een sterke vergroting van de nestdichtheid. In alle drie gebieden is de procentuele toename na het midden van de jaren zeventig ongeveer de helft minder dan daarvoor. Van 1982 op 1983 nam in het wadden- en Deltagebied de stand zelfs in het geheel niet meer toe. Het is niet onmogelijk (maar zekerheid daarover zullen we pas over enige jaren hebben) dat in deze gebieden de maximale dichtheid thans is bereikt. In 1983 werd namelijk in een proefvlak van ruim 6 ha op de Boschplaat te Terschelling slechts 0.43 jong per paar vliegvlug tegen 1.35 (1.25-1.50) jong per paar in 1967-69 (8). In 1984 lag het reproductiesucces zelfs nog iets lager dan in 1983 (0.34 jong per paar). De slechte broedresultaten zijn een gevolg van toegenomen predatie van eieren en kuikens door in aantal gestegen Zilver- en Kleine Mantelmeeuwen. Het is zeer de vraag of het huidige broedsucces voldoende is om de stand ter plaatse op peil te houden (dit aspect wordt thans nader onderzocht), maar zou in ieder geval een goede verklaring vormen voor de huidige populatieontwikkeling in het waddengebied.

Kleine Mantelmeeuw

De soort is na zijn vestiging voortdurend in aantal vooruitgegaan (lit.5, vgl fig. 2, linker grafieken). De toename gaat in het

figuur 2. Aantalontwikkeling van Kleine Mantelmeeuw (linkerszijde) en Stormmeeuw (rechtterzijde) sedert 1979 in waddengebied (a), duinen vasteland (b) en Deltagebied (c). Aantallen uitgezet op logaritmische schaal.

waddengebied nog onverminderd voort; in de duinen van het vasteland neemt de relatieve toename echter sterk af en zou wel eens tot een spoedige stabilisatie van de aantallen kunnen leiden. In het Deltagebied is de situatie onduidelijk omdat daar het beeld sterk wordt beïnvloed door grote fluctuaties in het Europoort-Maasvlaktegebied (1982: 1030-1080 paar; 1983: 400 paar).

Stormmeeuw

Deze soort heeft tot in de jaren zeventig overall langs de kust een toename laten zien (vgl. fig. 2, rechter grafieken). In het waddengebied neemt de soort de laatste jaren iets af nadat het aantal al jarenlang op hetzelfde niveau was gebleven (vgl. 4). De duinen van het vasteland laten de laatste jaren een sterke afname van de groei zien; een spoedige stabilisatie van de aantallen op de bestaande broedplaatsen lijkt in het verschiet. Ook voor deze soort is de situatie in het Deltagebied onduidelijk doordat de aantalsfluctuaties in het Europoort-Maasvlaktegebied een grote stempel drukken op het totaalbeeld.

BEHEERSPROBLEMEN

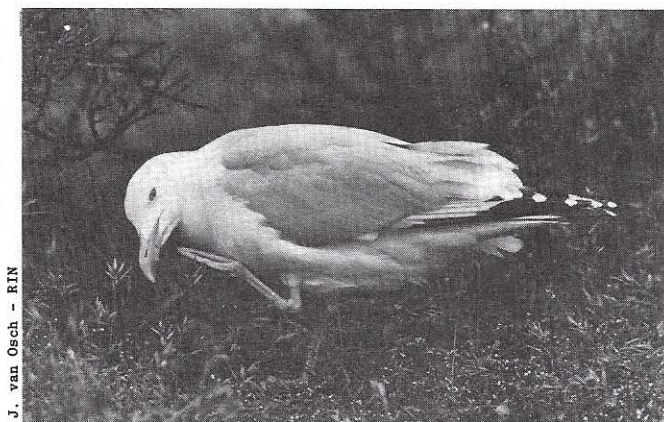
Uiteraard oefenen de grote aantallen meeuwen langs onze kust een zichtbare invloed uit op de levensgemeenschappen waartoe zij behoren. Zo ontstaan soms grote veranderingen in de vegetatie waarin zij nestelen door vertrapping, bemesting (zowel direct

door inbrengen van materiaal en voedsel, als indirect via de uitwerpselen) en uitrukken van planten (helm!) voor nestbouw en tijdens territoriale gevechten. Het uittrekken van helm leidt plaatselijk tot verstuiwingen, een schrikbeeld voor menige terreinbeheerder. Waar de vegetatie door de ophoping van eutrofiërende stoffen een ruderaal karakter heeft gekregen, kunnen bij een hoge dichtheid eveneens verstuiwingen optreden (7). Daarnaast is er een consumptieve relatie met de fauna, waarbij vooral de roverijen van eieren en kuikens van andere soorten tot de verbeelding spreken. Ten slotte wordt soms zoveel beslag op de ruimte gelegd dat andere soorten ter plekke niet meer aan de bak komen.

De vraag waarvoor de terreinbeheerder zich steeds weer ziet gesteld, is welke veranderingen als ongewenst moeten worden beschouwd en dus moeten worden tegengegaan. In zijn algemeenheid kan worden gezegd dat uit natuurbeheersoogpunt bekeken dit het geval is als:

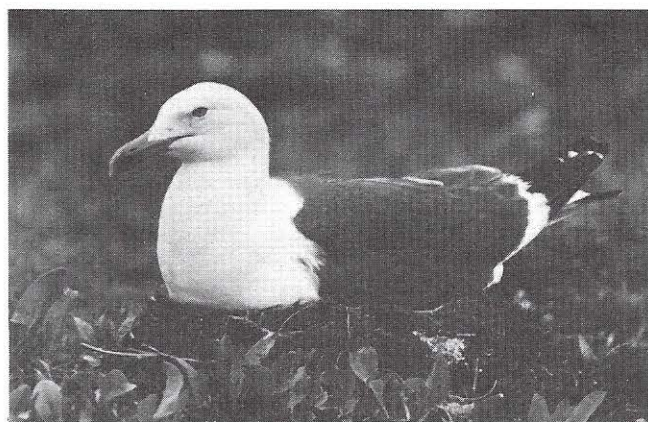
1. het gaat om gemeenschappen of soorten van planten en dieren waarvoor ons land een internationale betekenis heeft of waarvoor de locatie van nationaal belang is of
2. de diversiteit van het gebied door de meeuwen sterk vermindert en
3. de veranderingen een permanent karakter dreigen te krijgen.

Zo wordt bijvoorbeeld al jaren geadviseerd vestigingen van Zilvermeeuwen tegen te gaan op plaatsen waar sterns broeden, omdat dit een soortgroep is met een beperkte habitatkeuze waarvoor Nederland door de grote aantallen die hier broeden een internationale verantwoordelijkheid heeft en die na vestiging van Zilvermeeuwen als gevolg van nestplaatsconcurrentie in korte tijd het veld moet ruimen. Ook als in de nabijheid van bestaande meeuwenkolonies nieuwe vestigingen ontstaan, wordt soms geadviseerd deze tegen te gaan om de bestaande diversiteit in het terrein te behouden. Er wordt echter een terughoudend beleid gevoerd ten aanzien van predatie van eieren en kuikens van eenden en steltlopers langs de kust, omdat de predatie zelden leidt tot een wezenlijke achteruitgang van de betreffende populaties. Zo gaat ondanks de grote aantallen kuikens die jaarlijks door de Zilvermeeuwen worden ge-

J. van Osch - RIN

Zilvermeeuw

J. van Osch - RIN

Kleine Mantelmeeuw

consumeerd de stand van Eidereend en Bergeend in ons land nog steeds omhoog. Als de Bergeenden-stand plaatselijk wel achteruitgaat, zoals op Schiermonnikoog en Schouwen, is er dan ook vrijwel zeker meer aan de hand dan alleen maar kuikenverlies door meeuwen.

Eenzelfde gedragslijn wordt gehanteerd ten aanzien van de vegetatie. Zo wordt wel getracht de meeuwen uit de heideveldjes in de duinen van Schoorl (zuidrand kalkarme duinen) te houden of te krijgen, maar worden ze meer naar het noorden toe in de heide met rust gelaten. Een apart probleem voor duinbeheerders vormen de verstuiwingen in helmaanplantingen, met name in de zeereep. Het is echter de vraag of in alle gevallen de meeuwen wel de primaire schuldigen zijn, omdat vaak ook in terreingedeelten waar geen meeuwen broeden, verstuiwingen optreden. Bovendien duidt het uitvalspatroon soms op slecht plantmateriaal of zijn het juist stukken die laat in het seizoen geplant zijn die gaan stuiven. Voor het effect van grote verstuiwingen op de verspreiding van de meeuwen over het terrein en wat eraan te doen, wordt verwezen naar Wanders (7).

BEHEERSMAATREGELEN

Er heersen in ons land nogal wat misverstanden over het beheer van meeuwenkolonies. Maar al te vaak wordt gedacht dat het rigoureuus aanpakken van de meeuwenstand in ons alnd de beste manier is om van de problemen af te komen. In de jaren dertig tot zestig is de Zilvermeeuw echter op tal van plaatsen zeer intensief bestreden, waarbij o.a. meer dan 100.000 broedvogels zijn gedood, zonder dat dit een oplossing heeft gebracht voor allerlei lokale problemen. Zo'n aanpak dient dan ook

ten zeerste te worden ontraden. Bovendien brengen deze acties veel negatieve effecten met zich mee. We zullen moeten leren leven met de grote aantallen die we hebben en alleen trachten voorzichtig de verspreiding wat bij te sturen waar dat beslist noodzakelijk is (zie vorige paragraaf). Een randvoorwaarde daarbij is dat verwacht mag worden dat de ingreep ook daadwerkelijk tot een oplossing van de problematiek zal leiden.

Welke methoden men daarbij dan moet toepassen, hangt af van soort en situatie. Een algemene vuistregel is moeilijk te geven, maar het Rijksinstituut voor Natuurbeheer is graag bereid daarover desgevraagd te adviseren. Wel kan worden gesteld dat nieuwe vestigingen altijd aarzelend en klein zijn en dan gemakkelijk te verstoren en dat bij grote kolonies (honderden tot duizenden paren) men niet verder moet ingrijpen dan strikt nodig om het doel te bereiken (anders is het middel al gauw erger dan de kwaal). Dus in het laatste geval liever alleen plaatselijk wat bijsturen dan over een grote oppervlakte wat doen. En wie ergens meeuwen weg wil hebben, zal in ieder geval niet moeten overgaan tot schudden of oliën (met olieachtige vloeistof eieren luchtdicht afsluiten waardoor de kiem sterft), maar tot rapen van de eieren (liefst met nestmateriaal). Rapen is bovendien niet erg effectief als men dat regelmatig doet ('melken'). Liever organiseren men slechts twee- of drie-maal (om de 3 of 4 weken) een actie. Het doden van meeuwen, een op het eerste gezicht voor de hand liggende methode, is in het algemeen niet doeltreffender dan andere methoden en werkt zelfs soms averechts. Ook het schieten van vogels die zich hebben gespecialiseerd in het roven van eieren

en jongen is veelal niet doeltreffend, doordat lege plaatsen gemakkelijk worden opgevuld door soortgenoten.

Sinds 1 januari 1979 zijn alle meeuwesoorten in ons land volledig beschermd. Dit betekent dat voor beperkende maatregelen die men tegen meeuwen wil ondernemen, een vergunning op grond van de Vogelwet 1936 vereist is. Voor inlichtingen wende zich men tot het Ministerie van Landbouw en Visserij, Directie Natuur, Milieu en Faunabeheer, postbus 20401, 2500 EK 's-Gravenhage (070-792919).

Men bedenke echter dat de toename van deze door hun witte verschijning zo opvallende en daardoor karakteristieke vogels van duin, strand en wad, mede zijn beslag kon krijgen door de grote hoeveelheden voedsel die zowel op zee als op het land direct of indirect ter beschikking van de meeuwen zijn gekomen. En alleen daarin zit de sleutel voor een echte oplossing.

LITERATUUR

1. BRAAKSMA, S., 1964. Het voorkomen van de Stormmeeuw (*Larus canus* L.). *Limosa* 37:58-95.
2. DOBBEN, W.H. van, 1934. Bijdrage tot het meeuwen-vraagstuk. *Org. Club Ned. Vogelk.* 7: 63-78.
3. LEEGE, O., 1907. Ein Besuch bei den Brutvögeln der holländischen Nordseeinseln. *Orn. Monatschr.* 32: 334-353, 357-379, 389-398, 419-432.
4. SPAANS, A.L., 1979. Stormmeeuw *Larus canus*, Kleine Mantelmeeuw *Larus fus-cus*, Zilvermeeuw *Larus argentatus*. In: R.M. Teixeira (red.), *Atlas van de Nederlands broedvogels. Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten in Nederland, 's-Graveland*, p. 168-173.
5. SPAANS, A.L., 1980. Gull demography in The Netherlands. *Gull Study Group Bull.* 2: 4-9.
6. SWENNEN, C., 1982. De vogels langs onze kust. In: W.J. Wolff et al., *Wadden-duinen-delta. PUDOC, Wageningen*, p. 78-100.
7. WANDERS, E.A.J., 1982. Beheer van meeuwenkolonies in de Hollandse duinen. *Duin* 5(2):18-21.
8. WIT, A.A.N. de & A.L. SPAANS, 1984. Veranderingen in de broedbiologie van de Zilvermeeuw *Larus argentatus* door toegenomen aantallen. *Limosa* 57: 87-90.